

אחרי ג

אז עס ווערט אפגעלערנט פון דעם זעלבן פסוק, "והי בהם ולא שימות בהם". איז דערפון מובן, אז דאס וואס די גמרא ברענגט דעם לימוד במיוחד בנוגע צו שבת, איז דאס ניט דער זעלבער ענין (וואס שטייט בכמה מקומות) נאר א באַזונדער ענין, וועלכער איז שייך צו שבת דוקא — איז ניט מובן: (א) וואס איז דער דיוק וענין מיוחד פון "והי בהם" באַ שבת? (ב) ועיקר: דער פסוק "ושמרתם גו' וחי בהם" רעדט דאך וועגן מצוות בכלל און ניט וועגן שבת במיוחד?

עד"ז דארף מען פארשטיין אין רמב"ם, וואס אויך ער ברענגט דעם לימוד צוויי מאל: פריער אין הל' יסודי התורה¹⁰ זאגט ער: כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או ייהרגנו יעבור ואל ייהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו; און דערנאך אין הל' שבת¹¹ זאגט ער נאכאמאל: ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו

א. בשייכות מיטן ענין פון פקוח נפש שטייט אין גמרא: "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת", און די גמרא ברענגט כו"כ לימודים, און פירט אויס אז דער לימוד אויף וועלכן ס'איז ניטא קיין פירכא איז — פון פסוק (שב' פרשתנו): "ושמרתם את חוקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" — "והי בהם ולא שימות בהם".

איז לכאורה תמוה: עס איז א כלל בכל התורה כולה אז "אין' לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכת דמים". איז פארוואס דארף מען האבן א באזונדער לימוד פון "והי בהם" אז פקוח נפש איז דוחה שבת?

נאך מער: בנוגע דעם דין פון "יעבור ואל ייהרג" ברענגט זיך כו"כ מקומות:

(1) יומא פה, סע"א ואלך. וראה גם מכילתא תשא עה"פ (לא, יג) את שבתותי. תוספתא שבת פט"ו, יג ואלך — בכמה שנינוים.
(2) יומא שם, ב. במכילתא שם ליתא הלימוד מ"והי בהם", ובתוספתא מסיים (בסוף הפרק) לאחר כל הלימודים: הא לא נתנו מצות לישראל אלא לחיות בהם שנאמר אשר יעשה. . וחי בהן וחי בהן ולא שימות בהן. וראה מנחת ככורים שם.

(3) ית, ה.

(4) לתוכן הקושיא שבפנים — ראה גם מפרשי הש"ס יומא שם (פה, א) — גבורות ארי, תוס' יוהכ"פ, שיח יצחק. ע"ש.

(5) יומא פה, א. כתובות יט, א. וראה הערה הבאה.

(6) סנהדרין עד, א: כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל ייהרג.

(7) רש"י סנהדרין שם ד"ה יעבור (וראה גם רש"י שם ד"ה סברה וד"ה חזית). פרש"י יומא פה, רע"ב. שבת ל, רע"ב ד"ה מוטב. פסחים נג, ב ד"ה מה ראו.

(8) ומפורש הוא בסנהדרין שם, ועד"ז בתוכ' (פרשתנו עה"פ) במאמר ר"י שלמד מ"והי בהם ולא שימות בהם" (גם) לגבי ע"ז בצנעה (מנין שיעבור ואל ייהרג). וכן הובא הלימוד בע"ז כו, ב, נד, א.

(9) אבל בתוספתא שם ממשיך מיד לאחר הגיל (הערה 2). "אין לך דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ כו".

(10) רפ"ה.

(11) פ"ב ה"ג.

דערע) מצוות, זאגט ער דאס ניט¹⁵. איז פון דעם פארשטאנדיק, אז דאס איז שייך, נוגע נאר לגבי דעם וואס פקו"נ דוחה שבת. און ווי דער רמב"ם איז ממשיך בנוגע לשבת: ואלו¹⁶ האפי' קורוסים¹⁷ שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר¹⁸ וגם¹⁹ אני נתתי להם¹⁹ חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

וואס י"ל די הסברה בזה: דאס וואס בא כל המצות איז „אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש“ און „יעבור ואל יהרג“ — איז א דין מיוחד בפ"ע, ד.ה. ס'איז ניט דער פירוש אז במקום סכנת נפשות איז ניטא דער חיוב לקיים המצוה — דער חיוב בלייבט, עס איז נאר אז פקו"נ איז דוחה דעם חיוב;

משא"כ בא שבת זאגט דער רמב"ם²⁰ „שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להו“, ד.ה. ניט אז פקו"נ איז דוחה דעם איסור מלאכה בשבת, נאר עס מאכט דעם שבת „כחול“, לגבי חולה שיש בו סכנה איז

(15) קושיא גמורה אינה, כי ברמב"ם שם בא בעיקר לבאר דיני קדוש השם, וכתחתלת הפרק. כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה כו' ומוזהרין שלא לחללו, וזה דיעבור ואל יהרג בשאר כל המצות בא בעיקר בתור הקדמה לה"ב שם (בד"א בשאר מצות חוץ מע"ז כו'. ועד"ז בשאר המצות כשתמכוין להעביר על המצות, בפני עשרה מישראל כו', או בשעת הגזירה כדלקמן שם הי"ג).

(16) כ"ה ברמב"ם לפנינו „ואלו האפיקורוסים“ וברמב"ם הוצאת פרנקל (ירושלים תשל"ה), „ואלו המינים“. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ז ואילך.

(17) כ"ה ברמב"ם לפנינו „אפיקורוסים“.

(18) יחזקאל כ, כה.

(19) כ"ה בכתוב „וגם... להם“, וברמב"ם לפנינו „גם... להם“. וראה רמב"ם הוצאת הנ"ל ובשנינו נוסחאות שם.

(20) הל' שבת שם סה"ב.

סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם²¹.

איז ניט פארשטאנדיק (ע"ד הנ"ל בגמרא), פארוואס דארף ער ברענגען דעם זעלבן לימוד צוויי מאל²²?

ב. לכאורה יש לומר: אין הל' שבת²³ איז דער רמב"ם מוסיף „הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם“. אבער אין הל' יסודי התורה — לגבי אלע (אנ-

(12) ראה מגיד משנה שם: שם מימרא דשמואל ומסקנא דגמרא שם דמהתם ילפינן לה.

(13) — לכאורה החילוק בין ב' ההלכות ברמב"ם (ועד"ז בש"ס) הוא:

הדין דיעבור ואל יהרג (בהל' יסוה"ת) מדבר כשנאנס על מעשה העבירה, משא"כ בהל' שבת המדובר בדחיית שבת בסכנה, גם כשהעבירה (החילול) הוא לא באונס [ונפק"מ להלכה, כמ"ש ברמב"ם הל' יסוה"ת שם דאם עבר באונס אין מלקין אותו כו' (שם ה"ד), משא"כ אם עבר ונתרפא בא' מאיסורי התורה עונשין אותו (שם ה"ז) (ראה תשובות וביאורים לקה"ת, תשל"ד) סי' ד הערה וי. ועד"ז יש לומר ולחלק לכאורה בכל המקומות שבפרש"י (שנסמנו בהערה 7), שמדובר שם ביעבור ואל יהרג, ולא כאשר עשיית העבירה היא ברצון —

ולכן מוסיף הלימוד „וחי בהם“ גם בדחיית שבת בסכנת נפשות, שהיא לא במעשה אונס.

אבל מזה שבמב"ם הל' יסוה"ת שם ה"ז מתחיל „כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים כיצד כו'“ — מוכה, דהלימוד מו"ח בה"ב שכתב לפנינו בה"א (לענין אונסין) קאי גם על „חלאים“, וגם — התחלת פרק ב' בהל' שבת ברמב"ם היא „דחור היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות“, וראה לקמן בפנים סי"ב ובהערה 33. וראה גם תוספתא שם. ולהעיר שגם בגמרא יומא פ"ב, א, אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז גו"ה הובא לענין עוברת שהריחה, ולא לענין אונסין (ודלא בככתובות שם).

(14) הל' שבת שם ה"ב.

(*) אגרות קודש אדמו"ר שליט"א כרך א ע' רלו. המו"ל.

מלכתחילה ניטא (בנוגע די „דברים שהוא צריך לה“) דער שבת²¹.

ער מדגיש אז די חוקים (חילול שבת) ווערן לא טוב.

[און ווי דער מגיד משנה²² איז מבאר דעת הרמב"ם אז דאס וואס מ'זאגט ביי שבת „וכל שאפשר לשנות משני" אין דער מלאכה וואס מ'טוט פארן חולה — איז לגבי א חולה שיש בו סכנה נישט געזאגט געווארן, ווייל לגבי א חולה שיש בו סכנה „הרי הוא כחול לכל הדברים"²³, און מ'איז „מחלל לכל צרכיו אעפ"ש אין במניעת דבר שעושים לו" א סכנה²⁴].

בסגנון אחר: בא שאר המצות איז דאס בגדר דחוי, פקוד איז דוחה דעם איסור, משא"כ בא שבת איז — הותרה²⁵: דער איסור איז מלכתחילה נישט געזאגט געווארן²⁶ לגבי חולה שיש בו סכנה, „הרי הוא כחול"²⁷.

ג. ולכאורה יש לומר אז דאס איז אויך דער טעם לשינוי הלשונות ברמב"ם:

אין הל' יסוה"ת בנוגע צו כל המצות ברענגט ער דעם לימוד „שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (און ער חזר"ט איבער) וחי בהם ולא שימות בהם"; משא"כ אין הל' שבת זאגט ער „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם" און חזר"ט נישט איבער די ווערטער „וחי בהם"²⁸.

והביאור:

בכל המצות איז דאס א לימוד מיוחד פון פסוק, מען לערנט אפ פון פסוק א באזונדערן דין, אז מצוות זיינען נישט

און דעריבער זאגט דער רמב"ם נאך-אמאל (בנוגע לשבת) דעם לימוד „וחי בהם ולא שימות בהם", און איז אויך מוסיף „הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם" צו זאגן, אז בנוגע סכנת נפשות איז די משפטי התורה (באיסורי שבת) מלכתחילה נישט געזאגט געווארן (נישט ווי אנדערע איסורים וועלכע מ'איז דוחה). און דערפאר איז דער רמב"ם ממשיך „ואלו האפיקורסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר . . חוקים לא טובים כו". דערמיט איז

(25) ראה שו"ת אבני נזר או"ח סי' תנה סי"ג

ואילך.

(26) ראה ר"ג גאון שבת קלג, א עד"ז בנוגע לכמה דברים. תשובות מהר"ם אלאשקר סק"ב מר"ש ורב האי גאון. וראה לקו"ש חט"ז ע' 237 והערה 38, שם.

(27) ראה גם לשון הראש"ש יומא פ"ח סי"ד בשם מהר"ם (ובקרבן נתנאל שם סק"ב). רמ"א יו"ד סי' רסו סי"ד. וראה ציונים לתורה להר"י ענגל כלל כד.

(28) בש"ס יומא פה, ב לענין שבת, סנהדרין שם ותו"כ ושאר מקומות שבהערה 8 נאמר „וחי בהם" פעם אחת („וחי בהם ולא שימות בהם"). ובתוספתא שם — ב' פעמים (כנ"ל הערה 2). אבל בתוספתא שם הובא מהכתוב (גם) „אשר יעשה אותם האדם", משא"כ במקומות הנ"ל.

(21) וראה צפצפ"ג לרמב"ם הל' שבת שם ה"א וה"ב. צפצפ"ג הל' מתנות עניים ע' 70. וראה בארוכה השקו"ט בכ"מ בדעת הרמב"ם אם שבת דחוי או הותרה — אנציקלופדי' תלמודית ערך חולה ע' רנ. וש"נ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 347 ואילך. וראה לקמן הערה 33.

(22) הל' שבת שם ה"א.

(23) אבל ראה שו"ע אדה"ז או"ח סי' שכח סי"ג דמשמע שם דגם אם ס"ל דחוי אין צריך לשנות. וראה שו"ת צ"צ או"ח סל"ח.

(24) ראה מ"מ שם ה"ד. וראה ב' הדיעות בשו"ע אדה"ז שם סי"ד. ובשו"ת צ"צ שם מקשר זה בב' הדיעות אם דחוי או הותרה.

עשיית המצות — די עשר איז געזאגט געווארן „שיח' בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה“³².

ה. דער ביאור הנ"ל איז אבער נישט אינגאנצן מספיק³³:

דער רמב"ם זאגט אין הל' שבת (כנ"ל) „הא למדת שאין משפטי התורה כו'“, ד.ה. ער רעדט וועגן מצוות בכלל, וכי פשטות הכתוב „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם“ — איז פארוואס זאגט ער דאס נישט אין הל' יסודות בנוגע לכל המצוות?

קומט דערפון אויס, אז כאטש דער לימוד („הא למדת“) איז בנוגע אלע „משפטי התורה“, איז דאס בעיקר מודגש בא' שבת,

און דעריבער זאגט דאס דער רמב"ם נאך אין הל' שבת, און איז דאָרט אויך מוסיף די שלילה „ואלו האפיקורסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן כו'“, כדלקמן.

ו. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים וואס דער לימוד פון „וחי בהם ולא שימות בהם“ ברענגט דער רמב"ם בשבת נישט אויף דעם כלל הענין אז פקו"נ דוחה את השבת, נאך אויף דעם וואס „אסור להתמהמה בחילול שבת

דוחה דעם נפש פון א אידן, נאך פאר-קערט, פקוח נפש איז דוחה די מצוות:

משא"כ בנוגע לשבת איז דער פירוש פון „וחי בהם ולא כו'“ (לויטן רמב"ם) — נישט אז מען לערנט אפ א באַזונדערן דין (פקוח נפש דוחה שבת), נאך דער „ולא שימות בהם“ איז דער המשך הביאור פון פסוק: משפטי התורה זיינען געזאגט געווארן נאך ווען „וחי בהם“, אויב אבער עס קען ברענגען „שימות בהם“ — איז דער איסור מלכתחילה נישטא.

ד. ע"פ הנ"ל, וואלט מען לכאורה אויך געקענט מבאר זיין לשון רש"י (אין ש"ס) וואו ער ברענגט דעם לימוד פון „וחי בהם“ — אז פקו"נ איז דוחה אלע מצוות, זאגט ער דעם לשון³⁴ „טעמו של דבר לפי שחביבה נפשו של ישראל לפני המקום יותר מן המצות אמר הקב"ה תבטל המצוה וחי זה“; אבער ביי דעם לימוד פון „וחי בהם“ לגבי שבת (אז פקו"נ איז דוחה שבת אויך במקום ספק)³⁵ איז לשון רש"י³⁶: „אשר יעשה האדם המצות שיח' בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה, אלמא מחללין על הספק“.

ד.ה. בא' כל המצוות זאגט מען אז מצד חביבות פון אידן איז „תבטל המצוה וחי זה“; משא"כ בנוגע לשבת איז דאס נישט א ביטול המצוה, נאך א פרט אין

(32) לכללות הדיון דפקוח נפש דוחה כל התורה כו' והחילוק דשבת — להעיר מתניא פכ"ד (ל, סע"ב ואילך). וראה לקו"ש ח"ז 49 ע' ואילך. ואכמ"ל.
(33) נוסף על העיקר: (א) הרמב"ם מתחיל „דחוי“ היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות, דמזה משמע דדין דחי' דשבת ושאר כל המצוות הוא גדר אחד. (ב) לדעת כמה פוסקים (ראה כס"מ הל' שבת שם. לקו"ש ח"א שם ובהנמנן באנציקלופדי תלמודית שם) דעת הרמב"ם היא ששבת דחוי' אצל חולה (כפשטות לשונו) ולא הותרה. וראה כס"מ שם הי"ד.

(29) לשון רש"י יומא פב, רע"ב. ובסנהדרין שם ד"ה סברא כתב רש"י: משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל. וכד"ה מאי חיות: שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה. וראה פרש"י פסחים כה, ב ד"ה מאי חיות: והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא משום חביבת נפשו של ישראל. ושם אינו מביא הכתוב וחי בהם.

(30) יומא פה, ב.

(31) פרש"י שם ד"ה דשמואל.

משנה) „אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה“ ברענגט אַרױס אַז דאָס איז אַן איסור (אויך) מצד הלכות שבת. און אויף דעם ברענגט דער רמב"ם „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם“ — ווייל דערפון לערנט מען עס אָפּ.

והביאור בזה: נוסף אויף דעם לימוד פון „וחי בהם“ (וואָס האָט נײַט קײַן פירכא) כנ"ל — זײַנען דאָ נאָך לימודים אין גמרא⁴¹, ומהם⁴² — וואָס ברענגט זיך⁴³ אויך להלכה⁴⁴ — פון „ושמרו בנ"י את השבת“⁴⁵, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. און פון די נפקא מינה'ס צווישן די צוויי לימודים

[נוסף ע"ז וואָס: א) דער לימוד פון „ושמרו . . חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה“, איז אַ דין פרטי בנוגע צו שבת, משא"כ „וחי בהם“ איז (אויך, כנ"ל) נוגע לכל המצוות. ב) מצד דעם לימוד פון ושמרו קומט אויס, אַז די סיבה איז צוליב שבת אַליין — „כדי שישמור שבתות הרבה“ (ובלשון רש"י⁴⁶:

לחולה שיש בו סכנה⁴⁷, ולכאורה: אין גמרא איז דער לימוד אויף דעם כלל הענין אַז פקו"נ איז דוחה שבת (אויך במקום ספק)⁴⁸?

מפרשים⁴⁹ זאָגן אַז דער מקור פון דעם דין הנ"ל (דאסור להתמהמה) ברמב"ם איז פון אַ צווייטער גמרא⁵⁰: הזריז ה"ז משוכה והשואל ה"ז שופך דמים⁵¹. דער רמב"ם זאָגט אָבער נײַט דעם לשון (אָדער בדומה לזה) ווי עס ווערט געבראַכט אין שו"ע⁵²

(א לשון עד"ז — „והמקדים להציל הנפש ה"ז משוכה“ — זאָגט דער רמב"ם ערשט אין אַ ווייטערדיקער הלכה⁵³),

נאָר בלשון של אסור, „אסור להתמהמה בו“. וצריך ביאור: פאַרוואָס איז דער רמב"ם משנה פון לשון הגמרא?

ז. ויש לומר, אַז מיט דעם שינוי מיינט דער רמב"ם אַרױסברענגען די הגדרה אין פקו"נ דוחה שבת: דער לשון „הנשאל ה"ז מגונה והשואל ה"ז שופך דמים“ אָדער „הזריז ה"ז משוכה“ — ברענגט נאָר אַרױס, אַז דאָס איז אַ מעלה מצד דעם ענין ומצוה פון פקו"נ: משא"כ דער לשון (ווי דער רמב"ם איז

(41) יומא פה, סע"א ואילך. ועד"ז במכילתא ותוספתא שם.

(42) יומא שם, ב.

(43) וראה שבת קנא, ב.

(44) רמב"ם הל' ממרים פ"ב סה"ד. וראה רמב"ן (תוה"א ענין הסכנה הובא בר"ן יומא שם פ"ח ד"ה וכתוב) לענין הצלת עובר דאפילו „פחות מבן מ' יום שאין בו חיות כלל מחללין“ משום „שמא ישמור שבתות הרבה“, ע"ש. וכן הובא בשו"ע אדה"ז שם סו"ס שו (וש"נ). וראה ק"א שם. תניא פכ"ד שם. ועוד. וראה שאלות שאלתא א ובהעמק שאלה שם אות ח. [וע"פ לשון הרמב"ן (ר"ן) הג"ל (וראה מ"ש בק"א שם). יש להעיר בדבריו בנוגע ל,ספק סכנת העובר]. וראה גם הנסמך בהערה 46. ואכ"מ.

(44*) תשא לא, טז.

(45) יומא שם ד"ה ושמרו. וראה תוס' יוה"כ פ' ושיח יצחק הביאור בדברי רש"י.

(34) ראה מגיד משנה (נעתק לעיל הערה 12). ומדבריו משמע שס"ל שהכתוב ברמב"ם קאי על עיקר ההלכה שמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה (וכבש"ס). אבל לפי זה הו"ל להרמב"ם להביאו בתחלת הפרק כנ"ל. ועד"ז הלשון בקריית ספר הל' שבת רפ"ב.

(35) וכן הובא בשו"ע אדה"ז אריז שם ס"ב.

(36) ראה מ"מ והגהמ"י לרמב"ם שם.

(37) ראה ירושלמי יומא פ"ח הל'ה. וראה יומא

פד, ב.

(38) כן הובא במ"מ. ובהגהמ"י. הנשאל ה"ז מגונה והשואל ה"ז שופך דם.

(39) אריז שסכ"ח ס"ב. ועד"ז בשו"ע אדה"ז שם.

(40) פ"ב הט"ז. וראה שו"ע שם ס"ג.

המצות בכלל, ב) דער לימוד איז (ניט בנוגע מעשה החילול, נאָר) בנוגע קיום המצות — דאָס איז אַ פרט אין קיום המצות, ובנדו"ד — קיום מצוה פון שמירת שבת.

ד.ה. חילול שבת במקום סכנת נפשות, איז ניט נאָר אַז דאָס איז ניט חילול שבת, נאָר די עשי' איז קרוי שמירת שבת, די עצם מעשה החילול צוליב פקו"נ — איז ענינה שמירת⁵⁰ שבת⁵¹.

ה. די הסברה בזה:

בא שבת שטייט⁵² את שבתותי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם, אין רש"י טייטשט⁵² „אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה"⁵³.

און וויבאלד אַז תוכן מצות שביתת שבת איז „אות היא ביני וביניכם — שב-חרתי בכם", איז בשעת אַ איד שטייט במצב פון סכנת נפשות, פעלט אין דעם

כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה)⁴⁶, משא"כ מצד וחי בהם איז דאָס ניט צוליב דעם קיום המצוות פון דעם אידן, נאָר צוליב דער הצלת נפש מישראל^{46*}

איז אויך אַ חילוק אין דעם גדר החילול: מצד חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה — כולל ווי דער אור החיים⁴⁷ זאָגט „וללמדך שאין זה חילול אדרבה זה קרוי שמירת שבת" (אבער דאָס וואָס „קרוי שמירת שבת" איז דערפאַר וואָס דער חילול איז צוליב דער מצוה פון שבת, שמירת שבתות הרבה),

איז די „מעשה" בשבת זו — אַ פעולה פון חילול שבת, נאָר אַזאָ חילול אין וועלכן מ'איז מחוייב מצד מצות שבת בכלל⁴⁸ — „שבתות הרבה"⁴⁹;

משא"כ מצד „וחי בהם ולא שימות בהם" איז: א) ער רעדט וועגן קיום

46) וראה מאירי יומא שם, א דגם לגבי חיי שעה מחללין „שבאותה שעה ישוב כלבו ויתודה". ובתוס' יוה"כ פ"ב, ב ד"ה ר"ש בן מנסיא כתב: שישמור שבתות הרבה לאו דוקא אלא ר"ל ציונים הרבה כו' ובחיי שעה דאדם הוא חי עושה כמה מצות והם הנקראים שבתות הרבה. וראה אהלי יוסף דיני קדוש השם סכ"ג ס"ק ריב. ולהעיר מאוה"ח תשא שם. שו"ת חת"ס יו"ד סרמ"ה ד"ה והנה לשון. וראה מנ"ח מצוה לב במוסך השבת בסופו במ"ש בדברי האוה"ח. ואכ"מ.

46*) ראה בית מאיר לשו"ע או"ח סש"ל. שו"ת חת"ס או"ח ספ"ג.

47) תשא שם, ג. אבל על הפסוק את שבתותי תשמרו.

48) שלכן (אפילו את"ל שגם מצד זה מחללין על חיי שעה) הוא רק בשביל „שישמור שבתות הרבה" (וכיו"ב) — כנ"ל הערה 46, ולאווה"ח שם צ"ל כפועל „בגדר עמוד לעשות . . יגיע לשבת לשומרו", עיי"ש. משא"כ מצד „וחי בהם", כדלקמן.

49) וראה מפרשים הג"ל לפרש"י יומא שם.

50) עפ"י יש לומר דאין זה שייך להשאלה אם שבת דחוי' או הותרה (ראה לעיל הערה 33 שלכמה פוסקים דעת הרמב"ם היא שבשבת דחוי' אצל פקו"נ) — כי לב' האופנים אפשר לפרש דהעשי' היו ענין של שמירת שבת, אלא שחלוקים הם באיזה אופן הוא, דחוי' או הותרה — כחלוקים המובאים בפוסקים (ראה לעיל הערה 23, 24. וראה אנציקלופד" תלמודית שם).

51) בסגנון אחר: בכל המצות מודגש רק שהדין „וחי בהם" הוא דין מיוחד לעצמו „ולא שימות בהם", ולא שהוא חלק (פרט) בהמצוות: משא"כ בנוגע לשבת מודגש שהוא חלק ופרט דמצות שבת (ולא רק דין כללי דו"ח בהם). וראה לקמן ס"ח.

52) תשא שם.

53) להעיר גם ממכילתא תשא שם, יד: מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל מה לפלוני חנונו נעולה כו'. וראה מפרשים שם.

במיוחד ובמפורש אבער, אלס א תוכן מיוחד פון דער מצוה — שטייט דאס בשבת דוקא. און דעריבער איז אויך דער לימוד פון „והי בהם“, א לימוד מיוחד בא שבת — פקוד' דוחה שבת.

ט. עפ"ז איז אויך מובן וואס דער רמב"ם זאגט (לגבי דעם לימוד מיוחד הנ"ל בנוגע לשבת), ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, און לערנט דערפון אפ בנוגע אלע משפטי התורה — הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם:

דערמיט מיינט ער אפּלערנען אויך לגבי אלע משפטי התורה, אז ניט דער פירוש איז אז במקום סכנה זיינען די מצוות ניט געזאגט געווארן, אז מ'איז אין זיי דעמאלט ניט מחוייב, נאר דער פירוש איז — אז די „משפטי התורה“⁵⁶ גופא זאגן, אז במקום סכנה איז משפטי התורה צו מציל זיין דעם נפש (ווייל אלע משפטי התורה בכלל זיינען „רחמים וחסד ושלוה בעולם“⁵⁷).

אבער דער רמב"ם זאגט עס לגבי שבת און מ'לערנט עס אפ פון שבת, ווייל בגלוי ומודגש איז דאס בשבת, כנ"ל.

ועפ"ה הנ"ל וועט אויך ווערן פאר-ענטפערט קושית המפרשים⁵⁸, דלכא-רה: דער פסוק „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם“ רעדט דאך וועגן דעם אדם

עצם ענין פון שבת, און במילא, בשעת מ'איז מחלל שבת צוליב פקוד', איז ניט נאר וואס מ'איז מקיים א מצוה פון פקוד', נאר מ'איז דערייב מקיים (אן ענין עקרי פון) שמירת שבת — דעם אות היא ביני וביניכם.

דער „אות“ ווערט ניט נאר דורכן נפעל — דערמיט וואס מ'האט מציל גע-ווען א נפש מישאל (דורך וועמען עס ווערט די מציאות פון אות דשבת), נאר נאכמער — דער עצם מעשה החילול ברענגט ארויס דעם אות „ביני ובי-ניכם“: בשעת מ'איז מציל א נפש מיש-ראל וואס שטייט בסכנה בשבת, איז דורך דעם חילול שבת להצלתו איז מען מקיים, שטארקט מען דעם אות ביני ובי-ניכם — אז דער אויבערשטער איז בוחר אין אידן, שבת הייסט, אז מ'דארף טאן די פעולה (פון חילול שבת) צוליב איר, צוליב „אות היא“ (מיט וביניכם — נפש פון א אידן).

און דעם ענין לערנט מען אפ פון „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם“ וואס רעדט וועגן מצוות בכלל — ווייל דער ענין הנ"ל איז באמת אין אלע מצוות. און ניט נאר ווי דער לשון החינוך⁵⁹, „לפי שסבת עשיית המצוה הוא האדם וקיום הסבה הוא קיום הכל“ (וואס דערפאר „דוחין הכל מפני הצלת נפשות וכל הזרין לחלל שבת ה"ז משובח“⁶⁰), נאר אויך ומטעם החינוך עצמו — ווייל אלע מצוות איז סיבתן „הוא האדם“ און אלע זיי זיינען בתוכם אן אות צווישן דעם אויבערשטן מיט אידן, אז הקב"ה בחר בהם;

(56) כי הכוונה במשפטי התורה כאן בפשטות היא לא לעונשי התורה, כ"א לדיני ומצוות התורה בכלל, עדמ"ש ברפ"א מהל' מלכים.

(57) ולהעיר מרמב"ם סוף הל' חנוכה.

(58) ראה מפרשים הנ"ל הערה 4 ליומא שם.

(54) מצוה לב (במצות שבת שבת).

(55) לשון החינוך שם.

בכורי מצרים הלכו בכוריהם אצל אבֹתֵיהֶם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא רצו ועשו הנכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם . . . וקבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול.

ד.ה. די עשיית מלאכות⁶¹ (בשייכות מיט „מקחו מבעשור לחדש“ שהי' בשבת) פון אידן אין יענעם שבת, וועלכע האָט געבראַכט זייער אמירה צו די בכורי מצרים „זבח פסח הוא לה' שיהרג בכורי מצרים“ — האָט דאָס גופא אויפגעטאָן, אַז ניט נאָר האָט מען די אידן ניט אָנגערירט⁶², נאָר נאָכמער: די בכורי מצרים זיינען געאָנגען מאַ— נען „ששלחו את ישראל“, ביז — אַז „הרגו הרבה מהם“, פון „אבותיהם“.

ויש לומר אַז (אויך) דעריבער ווערט דער שבת אָנגערופן „שבת הגדול“ — דאָ איז געווען אַן ענין פון גדלות אין שבת: מצד דער הצלה (ובאופן של נס) פון אידן, ווערט אַ גדלות אין שבת, וועלכע איז אַן אות „ביני וביניכם“ — אַז דער אויבערשטער האָט אין זיי (אידן) בוחר געווען.

(משיחת ש"פ מצורע
ושי"פ קדושים תשמ"א)

עצמו. איז בשלמא דאָס וואָס מ'לערנט דערפון אַפּ אַז (בכל המצוות) „יעבור ואל יהרג“, ועד"ז אַז אַ חולה שיש בו סכנה מעג ער בעצמו מחלל שבת זיין, איז מובן: פון וואָנעט ווייס מען אָבער אַז דאָס גייט אויך לגבי אַנדערע אידן, אַז זיי זיינען מצווה מחלל שבת זיין אויף ראטעווען אַ (צווייטן) אידן⁵⁹?

וע"פּ הנ"ל מובן: מיט דער עצם הצלה פון דעם אידן, איז וועלכער איד זאָל עס נאָר טאָן — איז ער דערמיט מקיים דעם אות צווישן דעם אויבערשטן מיט אידן.

י"ד. ע"פּ כל הנ"ל יש לבאר אויך די שייכות דערפון צו שבת פאַר פסח, שבת הגדול (וואָס בשנה זו (תשד"מ) איז ער חל בשבת דפרשתנו — פ' אחרי):

דער טעם וואָס דער שבת ווערט אָנגערופן „שבת הגדול“ בריינגט דער אַלטער רבי אין שו"ע⁶⁰, וז"ל: שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים הי' מקחו מבעשור לחדש . . . ואותו היום שבת הי' . . . וכשלקחו ישראל פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי מצרים אצל ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרג

(59) וראה התירוצ' בתוס' יוהכ"פ שם. קרית ספר לרמב"ם הל' שבת רפ"ב. לבוש ואלי' רבה או"ח ר"ס שכת.

(60) הל' פסח ר"ס תל. וראה המקורות כו' ובביאור דברי השו"ע — לקו"ש חיו"ע 57 ואילך. ויש.

(61) ראה לקו"ש שם ע' 58. ויש.

(62) ענין הנ"ל מודגש עוד יותר בטעם הב' בדעת זקנים מבעה"ת בא יב, ג: טור שם (ועוד) — דכל הנס הוא ע"ש ההצלה כו' דבנ"י. עיי"ש (ובעוד מקומות שצוינו בלקו"ש חיו"ש שם).

קדושים

כו': "משא"כ ביי "ולפני עור לא תתן מכשול" זאגט רש"י אז "עור" מיינט (ניט) כפשוטו — איינער וואָס קען ניט זען, נאָר) אַ "סומא בדבר". קומט אויס לויט פרש"י, אַז סומא איז ניט "דומיא דחרש".

אויך: דער ביאור הנ"ל איז בלויז אַ טעם פאַרוואָס מ'דאַרף מפרש זיין אַז "עור לאו דוקא עור" נאָר — "סומא בדבר"; עס בלייבט אָבער ניט מובן וואָס איז רש"י'ס הכרח אַז "תתן מכשול" מיינט ניט נתינה און ניט מכשול סתם נאָר דוקא אַז אמירה⁴ — און "עצה שאינה הוגנת לו"?

רש"י האָט לכאורה געדאַרפט לער-נען (ווי לויט'ן — דרך ההלכה) אַז "ולפני עור גוי" קומט מזהיר זיין מ'זאל ניט געבן אַ מכשול צו אַ אידן אַ סומא בדבר, אַ דבר עבירה, ווי די דוגמא אין ש"ס⁵: "לא יושיט אדם כוס של יין לנזיר" (וואָס דערביי איז ניט אַן ענין פון אמירה, נאָר אַ פעולת'י נתינת מכשול של עבירה?)

(4) והיינו שגם את"ל שיש הכרח ש"עור לאו דוקא" — הו"ל לרש"י לכתוב בסגנון "מה עור כו" אף כל סומא בדבר כו" (וכיו"ב), ולא מפרש שתיבת "עור" פירושה — "סומא בדבר". וראה משכיל לדוד. (5) אבל ראה קרבן אהרן שהובא לקמן הערה 13. ולהעיר מסהמ"צ להרמב"ם (מל"ת רצט), "ולאו זה כולל גם כן מי שיעזר על עבירה כו" . . . ופשוט דקרא כמו שזכרנו תחלה" (אם ישאלך אדם עצה . . . אל תתן לו עצה שאינה הוגנת).

(6) פסחים כב, ב. ושו"נ. ועד"ז בעוד כמה מקומות בנוגע לאיסורים אחרים.

(7) משא"כ בהדוגמא בתו"כ כאן "בת איש פלוני מה היא לכהונה כו" שהיא רק עצה שאינה הוגנת לו. וראה לקמן הערה 16.

(8) גם את"ל (וראה משכיל לדוד כאן) שע"ד הפשט האיסור דלפני עור גוי הוא רק ב"סומא

א. אויף "ולפני עור לא תתן מכשול" איז רש"י מפרש: "לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו" (און ברענגט דערויף אַ דוגמא, כדלקמן סעיף ג).

דאַרף מען פאַרשטיין: פון וואָנעט נעמט רש"י — בפשוטו של מקרא — צו מוציא זיין די ווערטער מידי פשוטם, און אַנשטאַט זייער פשוט'ן טייטש, אַז מ'טאָר ניט לייגן אַ מכשול פאַר איינעם וואָס קען ניט זען ר"ל², איז ער מפרש אַז (א) "עור" מיינט "הסומא בדבר", און (ב) "מכשול" — "עצה שאינה הוגנת לו".

דער מזרחי לערנט אַז דאָס קומט בהמשך צום פריערדיקן פירוש רש"י אויף די ווערטער "לא תקלל חרש" — "אין לי אלא חרש מנין לרבות כל אדם כו" אי"כ נאמר חרש מה חרש כו' אף כל כו", וויבאלד די צוויי דינים שטייען אין פסוק בהמשך אחד, דאַרף מען זאָגן, אַז "עור דומיא דחרש, מה חרש לאו דוקא חרש אף עור לאו דוקא עור".

אָבער דער פירוש איז קשה (ווי מפר-שים פרעגן¹): ביי "לא תקלל חרש" איז רש"י ניט מוציא דעם וואָרט "חרש" מפ-שוטו — ער זאָגט נאָר אַז מען לערנט אָפּ פון "חרש" אַז "מה חרש כו' אף כל

(1) פרשתנו יט, יד.

(2) כפי' הראב"ע ורמב"ן (בסופו) כאן. וראה תרגומים עה"פ. זהר פרשתנו (פה, א). ועוד.

(3) קרבן אהרן לתו"כ עה"פ (הובא גם בצידה לדרך לפרש"י כאן) — וראה שם עוד קושיות על פירוש הרא"ם. ובס' שמע שלמה (הובא בנימוקי שמואל ומלאכת הקודש על פרש"י כאן) הקשה על הקרבן אהרן. וראה בספרים הנ"ל. משכיל לדוד כאן. ואכ"מ.